

Jan Bartlys

Nowe stanowisko małopolskiej grupy ceramiki sznurowej

Nouvelles trouvailles de la céramique cordée de la Petite Pologne occidentale

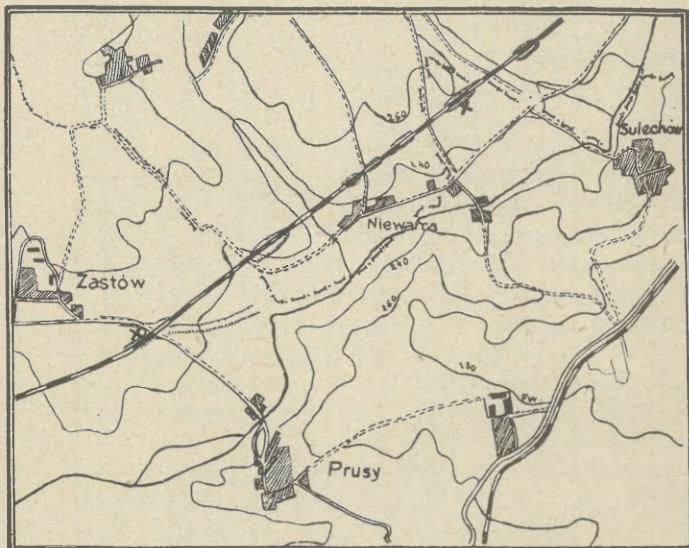
Avec 5 figures. — Z 5 rycinami.

W czerwcu 1933 r., przy wykonywaniu robót ziemnych na linii kolejowej Kraków—Miechów, natrafiono na szereg ciekawych zabytków, które kierownictwo robót złożyło w Muzeum Archeologicznym Pol. Akad. Umiejętności w Krakowie. Znaleziono je więcej na 14-ym kilometrze od Krakowa, na stokach wzgórz lessowych, ciągnących się wzdłuż prawego brzegu małej rzeczki bez nazwy, dopływu rzeki Dłubni, między miejscowościami Prusy — Zastów — Sulechów (Ryc. 1). Pochodzą one prawie wszystkie z grobów, trudno jest jednakże ustalić odpowiednie zespoły.

Jedyny, pewny zespół pochodzi z terenu gminy Sulechów, pow. krakowski, z miejsca przekopu kolejowego na odcinku ograniczonym drogami z Niewarce i Sulechowa do Maciejowic. Jest to grób kultury ceramiki sznurowej typu małopolskiego (krakowsko-miechowskiego). Inwentarz grobu stanowi puchar, toporek kamienny, gładzik kościany i kamień do gładzenia wyrobów kamiennych (Ryc. 2). Niezupełnie symetryczny puchar jest wysoki na 232 mm, średnica otworu wynosi 166 mm, średnica brzuśca 128 mm, wysokość szyi 70 mm. Dokoła szyi, mniej więcej do jej połowy, przebiega siedem linii odcisniętego sznurka, spiralnie owijanego, poniżej zaś zyg-zaki potrójnych linii sznurowych. Tego typu puchary znane są z kilku miejscowości obszarów lessowych zachodniej Małopolski¹⁾. Toporek wykonany jest z czarnej, drobnoziarnistej skały wybuchowej. Obuch okrągły, lekko wypukły, krawędzie są zgładzone i zaokrąglone, zaznaczone wyraźnie tylko przy ostrzu. Długość toporka wynosi 101,5 mm, wysokość 40 mm, szerokość największa 49 mm, średnica obucha 23 mm, średnica otworu 21—24 mm. Kościany gładzik jest długi na 152 mm. Część

kamienia do gładzenia, z drobnoziarnistego, czerwonego piaskowca, posiada pięć wklęsłych powierzchni gładzenia, z czego dwie na ścianach bocznych.

Zespół drugi, niepewny, tworzą: amfora, toporek i wiór krzemienisty (Ryc. 3). Wymiary

Ryc. 1. Mapka okolic Sulechowa. X Miejsca znalezienia zabytków. — Fig. 1. Carte des environs de Sulechów. X Lieux de trouvailles.

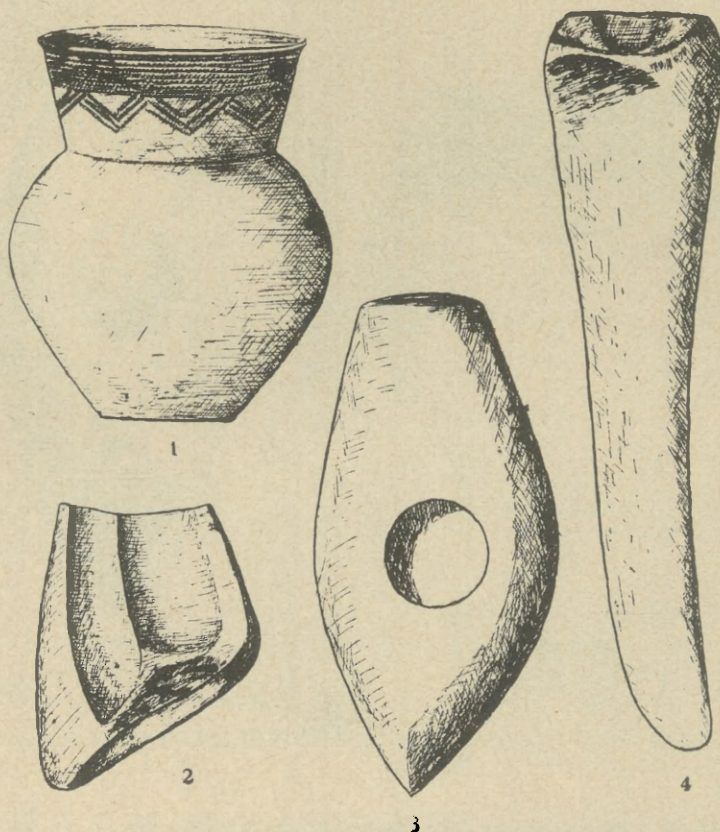
amfory są następujące: wysokość 207 mm, średnica otworu 130 mm, największa wyętość brzuśca 187 mm, średnica dna 75 mm. Sam brzeg naczynia, lekko odchylony nazewnątrz, przechodzi w cylindryczną szyjkę, wysoką na 34 mm, która znowu dość ostrym załomem łączy się z brzuścem. W górnej części brzuśca, tuż przed jego połączeniem się z szyjką, występują dwa małe uszka, poziomo przekłute. Brzegi uszka zdobione są nacięciami paznokciowymi, pod uchem zaś widzimy potrójne, sznurem odcisnięte kąty, zwrócone wierzchołkami ku górze. Pod brzegiem naczynia przebiega potrójna linia sznurka, spiralnie owiniętego dokoła szyi, poniżej zaś regularne potrójne zyg-zaki linii sznurowych, nie łączą-

¹⁾ J. Kostrzewski: art. Polen w Eberta Reallex, tabl. 67. L. Kozłowski: Młodsza epoka kamienna w Polsce, str. 65. J. Żurowski: Wiadom. Archeol., t. VIII, str. 94—99.

cych się ze sobą na końcach. Amfora ta należy do tej samej grupy kulturowej, co wyżej opisany puchar. Toporek z granitu lub sienitu ma obuch kwadratowy, o krawędziach zaokrąglonych, wygładzonych, ostrze trochę łukowato wygięte. Długość toporka wynosi 89 mm, wysokość ostrza 51 mm. Wiór krzemienisty, z surowca woskowo-czekoladowego, wyszczerbiony jest w dwu miejscach, nie ma jednak załuskań na krawędziach.

Trzeci zespół, także niepewny, stanowi dzban sznurowy oraz miedziane ozdoby (Ryc.

chodzi w lekko nazewnątrz odchylony brzeg. Podobne dzbany pochodzą ze Żnina pow. żnińskiego²⁾ oraz z Pobiednika Wielkiego pow. miechowski. W materiale z Pobiednika Wielkiego mamy również ucho z odcisniętą pętlą sznurową³⁾. Dwie miedziane, tarczowate blaszki, owalne i wypukłe, zaopatrzone są w kolce zagięte łukowato i zwężające się. Końce tych kolców nie są połączone z przeciwległym brzegiem tarczki. Są to zausznice typu irlandzkiego, które J. Evans zalicza do I okresu brązu, a które często występują w Wielkiej

Ryc. 2. Sulechów, pow. krakowski. Zawartość grobu I. 1—2 w $\frac{2}{9}$, 3—4 w $\frac{2}{3}$ w. n. — Fig. 2. Sulechów, arrondt. de Kraków. Contenu du tomb. I-er. No. 1—2 en $\frac{2}{9}$, 3—4 en $\frac{2}{3}$ gr. nat.

4). Wymiary dzbana są: wysokość 190 mm, średnica otworu 101 mm, średnica dna 55 mm, średnica brzuśca 148 mm. Smukły ten dzban zdobiony jest ornamentem sznurowym w postaci dwunastu linii równoległych, urywających się po obu stronach ucha. Linie te są rozdzielone na trzy pasy, z których pierwszy, górny, tworzy siedem linii, środkowy trzy, a dolne dwie. Są one podwójne, czyli musiano tu użyć sznura podwójnie skręconego. Załom brzuśca zdobią pionowe, dość głębokie rowki, wyciśnięte dłutowatym narzędziem o prostym ostrzu. Ucho dzbana płaskie i dość szerokie, posiada wyciśniętą pętlę podwójnego sznura. Szyja, w miarę zwężająca się ku górze, prze-

Brytanii w kurhanach i grobach skrzynkowych⁴⁾. Podobne zausznice znamy z kurhanu neolitycznego w Rusiłowiu⁵⁾ i z Wąsosza w Wielkopolsce (złote i ornamentowane⁶⁾).

²⁾ J. Kostrzewski: art. Polen w Eberta Reallex, tabl.

³⁾ T. Reyman: Badania terenowe na polu „Karasiniec”. Mater. Preh., t. I. Kraków 1954, tabl. XI, rys. 1 i 6.

⁴⁾ J. Evans: L'âge du bronze de la Grande Bretagne et de l'Irlande. Paris 1882, str. 424.

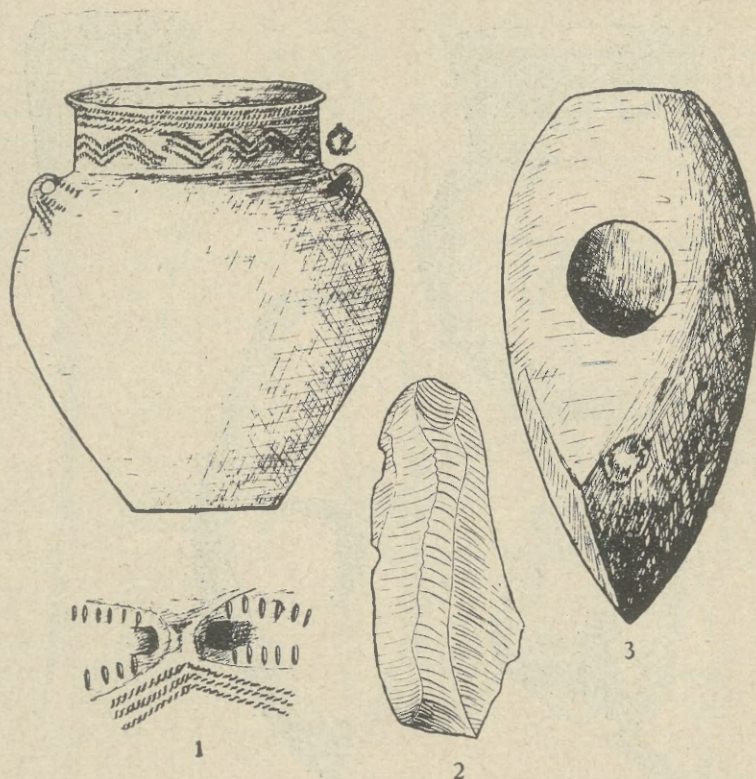
⁵⁾ J. Bryk: Kurhany w Rusiłowiu i Krasnym. Mater. Preh., t. I. Kraków 1954, str. 87, ryc. 3.

⁶⁾ J. Kostrzewski: Z badań nad osadnictwem wczesnej i środkowej epoki brązu na ziemiach polskich. Przegląd Archeologiczny, IV, str. 194, fig. 29.

Ułamek płaskiej, cienkiej i zwężającej się w rodzaj kolca blaszki miedzianej jest zapewne częścią zausznicy, różniącej się od poprzednich tem, że haczyk wychodzi nie z boku tarczki, lecz z końca blaszki wąskiej a silnie wydłużonej. Analogie mamy na Wołyniu (Stubło) i w Małopolsce Wschodniej (Perediwanie)⁷⁾.

Z przekopu kolejowego pomiędzy miejscowościami Prusy—Zastów pochodzi kilkanaście krzemieni surowca jurajskiego, narzutowego, w postaci odłupków, wiórów, ułamków rdzeni i odpadków. Na większą uwagę zasłu-

dzącą w baniasty brzusiec, zakończony małym, lekko wklęsłym dnem. Ucho, wychodzące na wysokość brzegu, łączy się z górną częścią brzuśca. Wymiary kubka: wysokość 78 mm, średnica otworu 63 mm, średnica brzuśca 87 mm, średnica dna 48 mm. Drugie naczynie jest małą amforeką dwuoszną, częściowo uszkodzoną. Szyjka wysoka na 23 mm, przechodzi w baniasty brzusiec z płaskim, małym dnem o średnicy 26 mm. Prawie na przejściu szyjki w brzusiec widzimy dwa uszka poziomo przekłute. Wysokość naczynka wynosi 64 mm, średnica brzuśca 64 mm.

Ryc. 3. Sulechów, pow. krakowski. Zespół II (?) Nr. 1 $\frac{1}{4}$, 2—3 w $\frac{2}{3}$ w. n. — Fig. 3. Sulechów, arrondt. de Kraków. Tombeau (?) II. No. 1 en $\frac{1}{4}$, 2—3 en $\frac{2}{3}$ gr. nat

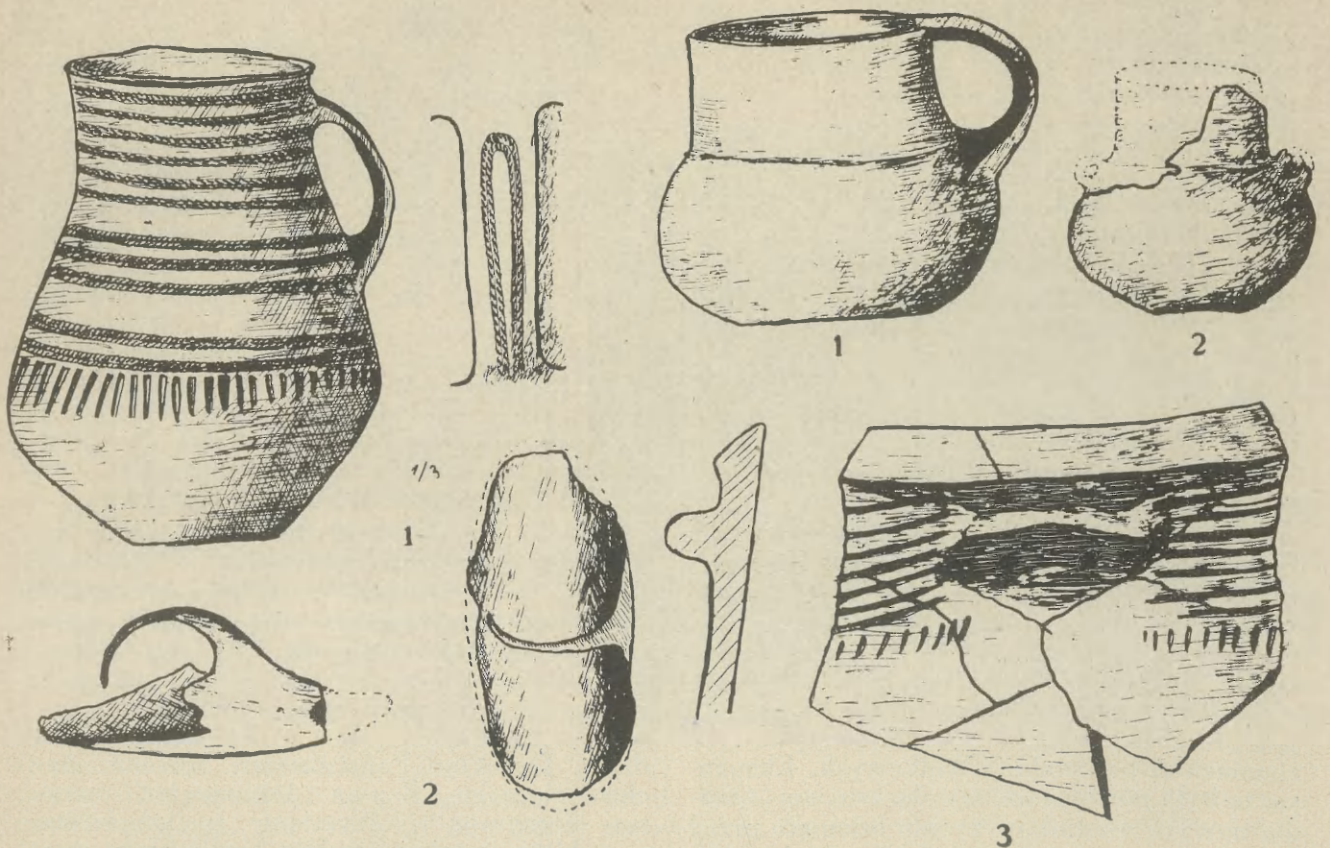
guje wąski, mały rdzeń wiórowy i rylec węglowy. Z kilkunastu skorup kultury ceramiki małopolskiej wyróżniają się ucha rożkowe, nieprzekłute lub przekłute pionowo, oraz fragmenty z guzkami. Dalej mamy tu kawałek drobnoziarnistego piaskowca, jako część kamienia do gładzenia narzędzi i dłuto kościane, zupełnie podobne do wyżej opisanego z Sulechowa.

Z grobu szkieletowego (dochował się kawałek kości goleniowej) pochodzą dwa naczynka nieornamentowane (Ryc. 5). Większe to kubek jednouchy kultury sznurowej, z prawie pionową, wysoką na 30 mm szyjką, przechodzącą

Oprócz tego w nadesłanym materiale znajduje się jeszcze fragment naczynia workowatego kultury trzcienieckiej (Ryc. 5). Pod skośnie ściętym brzegiem przebiega siedem poziomych, równoległych rowków, urywających się po obu stronach listwowego, przyklejonego ucha, dwa razy pionowo przekłutego. Poniżej

⁷⁾ W. Antoniewicz: Der in Stubło in Wollhynien angefundene Bronzeschatz, Eurasia Septentrionalis Antiqua IV, 1929, str. 135—148.

(Wiadomości o analogiach do zausznicy z Sulechowa udzielił mi łaskawie prof. Sulimirski, za co składam podziękowanie).

Ryc. 4. Sulechów, pow. krakowski. Zespół III. Naczynie w $\frac{1}{2}$, kolczyk miedziany (?) w $\frac{1}{4}$. — Fig. 4. Sulechów, arrondt. de Kraków. Tomb. (?) III. La cruche en $\frac{1}{4}$, l'orillon en cuivre (?) en $\frac{1}{4}$ gr. nat.

Ryc. 5. Zastów-Prusy, pow. krakowski. 1—2 w $\frac{1}{2}$, 3 w $\frac{1}{4}$. Fig. 5. Zastów-Prusy, arrondt. de Kraków. 1—2 en $\frac{1}{2}$, 3 en $\frac{1}{4}$ gr. nat.

ostatniego, dolnego rowka biegną wokoło pionowe, krótkie, dość głębokie rowki.

Opisany materiał zabytkowy jest bardzo cenny, gdyż nie tylko zwiększa nam ilość

stanowisk małopolskiej grupy ceramiki sznurowej na terenie lessów małopolskich, ale daje jeszcze jeden dowód przetrwania tej kultury do początkowych faz epoki brązu.